

<http://dx.doi.org/10.16926/zc.2022.48.09>

Alicja ADAMUS

Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy
im. Jana Długosza w Częstochowie

Częstochowski generał – rys biograficzny Janusza Gąsiorowskiego, dowódcy 7 Dywizji Piechoty w Częstochowie

Postać Janusza Tadeusza Gąsiorowskiego jest kontrowersyjna. W literaturze przedmiotu spotkamy się z wieloma negatywnymi komentarzami na temat jego osoby jako wojskowego, Szefa Sztabu, dowódcy dywizji czy po prostu człowieka. Czy postać generała została oceniona prawidłowo? Celem niniejszego artykułu przedstawienie rysu biograficznego postaci związanej z Częstochową, która odegrała znaczącą rolę w jej dziejach. W miejscu tym, chciałabym nadmienić, że szersza biografia wojskowa oraz analiza podejmowanych decyzji przez gen. Gąsiorowskiego była przedmiotem mojej pracy magisterskiej, pt. *Generał Janusz Gąsiorowski – biografia wojskowa 1889–1949*.

Janusz Tadeusz Gąsiorowski urodził się w Lwowie. Na tym jednak pewne informacje się kończą, gdyż w dostępnych źródłach oraz opracowaniach spotykamy się z trzema różnymi datami urodzenia: 17 czerwca, 19 lutego 1889 r. lub 1 czerwca 1899 r. we Lwowie¹. Pierwszą datę (tę bardziej prawdopodobną, z którą spotkamy się w większości opracowań) tj. 17 czerwca podaje Piotr Stawecki² w biografii leksykalnej J. Gąsiorowskiego oraz Alicja Matczuk³, która podjęła się zadania przedstawienia biografii J. Gąsiorowskiego jako bibliografa. Drugą (19 lutego) możemy spotkać w pracy wyżej już wspomnianego autora – Piotra Staweckiego, w załączonej tabeli ukazującej absolwentów II kursu doszka-

¹ P. Stawecki, *Słownik biograficzny generałów Wojska Polskiego 1918–1939*, Warszawa 1994, s. 119; W. Kozłowski, *Generalski Konterfekt. Biografia zbiorowa dowódców częstochowskiej 7 Dywizji Piechoty 1921–1939*, Łódź 2007, s. 88.

² P. Stawecki, dz. cyt., s. 119.

³ A. Matczuk, *Generał i bibliograf. Janusz Tadeusz Gąsiorowski*, „Przegląd Historyczno-Woj-skowy” 2017, nr 1(259), s. 89.

lania z roku 1922–1923⁴. Ostatnia z podanych dat urodzenia pojawiła się w teczce personalnej gen. J. Gąsiorowskiego, w której na wniosku o przyznanie orderu *Virtuti Militari* klasy V wpisano datę urodzenia 1 czerwca 1899 r.⁵ Przyjmując więc, iż pierwsza jest prawidłową i najbardziej prawdopodobną datą narodzin generała, należy stwierdzić, iż druga z podanych dat może wynikać z pomyłki autora lub z błędnie wprowadzonej daty urodzenia podczas przyjmowania go na kurs doszkalaający. Z kolei trzecia, najmniej wiarygodna data urodzenia J. Gąsiorowskiego prawdopodobnie jest wynikiem błędnego wprowadzenia danych przy wypełnianiu wniosku o przyznanie odznaczenia *Virtuti Militari*.

Rodzicami J. Gąsiorowskiego byli Wanda z domu Gostyńskich i Ferdynand Gąsiorowski⁶. Ojciec Gąsiorowskiego z zawodu był bankowcem w Galicyjskiej Kasie Oszczędnościowej we Lwowie⁷. Janusz miał szóstkę rodzeństwa, sam był najmłodszym dzieckiem Gąsiorowskich. Pierworodnym synem Ferdynanda i Wandy był Eugeniusz Józef (1875–1947), a następnie na świat przyszły kolejne pociechy Gąsiorowskich: Marian Stanisław (1878–?), Celestyna (1881–1883), Maria (1881–1971), Jadwiga (1884–1971), Wanda (1888–1961)⁸.

We Lwowie uczęszczał do Gimnazjum Filologicznego, które ukończył w 1906⁹ lub 1907 r.¹⁰ Jako dwunastolatek, czyli od 1901 r. zaangażował się w działalność w młodzieżowej organizacji niepodległościowej działającej na terenie Lwowa¹¹. Pierwszą organizacją niepodległościową do jakiej należał, był Związek Młodzieży Polskiej „Przyszłość”, która funkcjonowała pod nazwą „PET”¹². Działał w niej do 1908 r. Wówczas podjął decyzję o rozpoczęciu Studiów Wyższych. Jeśli chodzi o wykształcenie przyszłego generała nie jest to kwestia stu procentowo pewna. Według Encyklopedii Wojskowej oraz pracy S. Kryski Karskiego i S. Żurakowskiego, J. Gąsiorowski podjął studia matematyczne

⁴ P. Stawecki, *Oficerowie dyplomowani wojska II Rzeczypospolitej*, Warszawa 1997, s.65.

⁵ Centralne Archiwum Wojskowe w Warszawie-Rembertowie (dalej: CAW), Kolekcja Akt Personalnych (dalej: AP), sygn. I.480.161.

⁶ P. Stawecki, *Słownik...*, s. 119.

⁷ W. Kozłowski, dz. cyt., s. 82; H. Bułhak, P. Stawecki, *O dowódcach 7 DP w latach 1921–1939*, „Przegląd Historyczno-Wojskowy” 2011, nr 12 (63) /4 (237), s. 159.

⁸ W. Kozłowski, dz. cyt., s. 319.

⁹ CAW, AP, sygn. I.480.161; W. Kozłowski, dz. cyt., s. 88.

¹⁰ *Encyklopedia Wojskowa*, red. O. Laskowski, t. III, Warszawa 1933, s. 22; P. Stawecki, *Słownik...*, s. 119.

¹¹ A. Matczuk, dz. cyt., s. 90.

¹² Związek Młodzieży Polskiej „Przyszłość” – tajna, młodzieżowa organizacja niepodległościowa działająca w latach 1901–1922. Powstała z wcześniej istniejących organizacja „Iks” i „Czerwona róża”. Powołana Przez Związek Młodzieży Polskiej „Zet”. Działająca w środowiskach szkół średnich i gimnazjach. Celem organizacji było wykształcenie młodego pokolenia w duchu walki o niepodległość Państwa Polskiego oraz przeciwdziałanie staraniom narzucenia wpływów wychowawczych państw zaborczych – zob. *ZET w walce o niepodległość i budowę państwa, szkice i wspomnienia*, red. T.W. Nowacki, Warszawa 1996, s. 64–65.

i filozoficzne na Uniwersytecie Wiedeńskim¹³. Z nieznanых powodów w 1909 r. przeniósł się do Krakowa na Uniwersytet Jagielloński, gdzie kontynuował naukę na Wydziale Filozoficznym. Ostatecznie ukończył studia po 9 semestrach w 1912 r.¹⁴ Na wniosku o nadanie Krzyża Zasługi z maja 1933 r., widnieje informacja, że najpierw studiował w Krakowie na Uniwersytecie Jagiellońskim Filozofię a następnie podjął naukę na Uniwersytecie w Wiedniu¹⁵.

Będąc na studiach po raz kolejny związał się z młodzieżowym ruchem niepodległościowym. Zaangażował się w tę działalność w ramach organizacji „Zarzewie”¹⁶. Pośród członków skupionych w organizacji panowało przeświadczenie o konieczności przygotowania jak największych sił z społeczeństwa polskiego, krzewiąc idee niepodległości¹⁷. Pierwszym ośrodkiem PDS był Lwów. Głównymi inicjatorami powstania organizacji byli: Mieczysław Neugebauer, Marian Januszajtis, Henryk Bagiński, Eugeniusz Romer¹⁸ i J. Gąsiorowski¹⁹. Po zmianie w strukturach Armii Polskiej i powstaniu Polskich Drużyn Strzeleckich, J. Gąsiorowski rozpoczął działalność w nowo powstałej organizacji, którą na ziemi krakowskiej można być rzec tworzył od samego początku²⁰. Wraz z Z. Zawiszką i J. Ulrychem, rozpoczął pracę tworząc struktury nowej organizacji. W organizacji tej działał pod pseudonimem Jerzy Gostyński – było to nazwisko panińskie jego matki²¹. Podczas roku akademickiego 1911/1912 zaprowadzono zmiany organizacyjne w PDS. Komenda Naczelna Armii Polskiej mianowała B. Biskupskiego na komendanta I Okręgu lwowskiego Polskich Drużyn Strzeleckich, J. Gąsiorowskiego komendantem II Okręgu krakowskiego²², A. Ostrow-

¹³ *Encyklopedia Wojskowa*, red. O. Laskowski, t. III, s. 22; S. Kryśka-Karski, S. Żurkowski, *Generałowie Polski Niepodległej*, Warszawa 1991, s. 95; A. Matczuk, dz. cyt., s. 90; W. Kozłowski, dz. cyt., s. 88.

¹⁴ *Czy wiesz kto to jest?*, red. S. Łoza, Warszawa 1938, s. 187; P. Stawecki, *Słownik ...*, s. 119; W. Kozłowski, dz. cyt., s. 88.

¹⁵ CAW, AP, sygn. I.480.161.

¹⁶ A. Matczuk, dz. cyt., s. 90; W. Kozłowski, dz. cyt., s. 72. Organizacja „Zarzewie” powstała w 1909 r. na terenie zaboru austriackiego. Utworzona po zerwaniu stosunków ZET-u z Ligą Narodową, które miało miejsce w lipcu 1909 r. Na pozostałościach „niezależnego ZET-u” ukształtowano Zarzewie. Organizację tę można scharakteryzować jako „partię” młodzieżową, która objąć chciała całą młodzież polską bez względu na przynależność klasową czy zaborową. Zarzewie stało się organizacją jednego pokolenia, która przygotowała młodzież na udział w I wojnie światowej oraz wejście w niepodległą Polskę z zdefiniowanym systemem wartości i moralności – zob. A. Garlicka, *Zarzewie 1909–1920 wspomnienia i materiały*, Warszawa 1973, s. 21.

¹⁷ W. Potkański, *Polskich ruch paramilitarny na terenie Galicji przed wybuchem wielkiej wojny 1914*, „Kwartalnik Historyczny” 2009, r. CXVI, nr 2, s. 178.

¹⁸ Tamże, s. 157.

¹⁹ M. Kukiel, *Dzieje Polski porozbiorowe 1795–1921*, Paryż 1983, s. 561.

²⁰ Z. Zawiszką, *Do historii Drużyn Strzeleckich*, „Niepodległość”, 1929–1930, t. II, s. 269; W. Kozłowski, dz. cyt., s. 97–98.

²¹ W. Kozłowski, dz. cyt., s. 97.

²² W. Potkański, dz. cyt., s. 180; W. Kozłowski, dz. cyt., s. 98.

skiego komendantem III Okręgu warszawskiego, K. Świątkowskiego komendantem IV Okręgu wiedeńskiego²³. Wówczas 12 członków Armii Polskiej zostało mianowana podchorążymi²⁴. W gronie tym znalazł się J. Gąsiorowski²⁵. Należy zaznaczyć, iż przyszedł generał, zajmował funkcję instruktora, wykładowcy, był członkiem Komendy Naczelnej Polskich Drużyn Strzeleckich oraz komendantem II Okręgu tej organizacji co pozwalało mu na noszenie zaszczytnej odznaki oficerskiej tzw. parasola²⁶.

Na stanowisku komendanta Okręgu, znacznie bardziej zaangażował się w prace Polskich Drużyn Strzeleckich. Świadczą o tym organizowane przez J. Gąsiorowskiego liczne kursy wojskowe oraz wyjazdy szkoleniowe skierowane do członków PDS. W Okręgu krakowskim czynne były: kursy rekrutów i szkoła podoficerska. Oprócz tego działał oddział żeński służb pomocniczych, którego stan liczebny wynosił 10 osób. Ogólnie zaś, w roku akademickim 1911/1912, wszystkich żołnierzy w Okręgu II było 112. W styczniu 1912 r., J. Gąsiorowski wraz z Z. Zawiszanką zorganizowali skrócony kurs wojskowy dla dziewcząt w Warszawie. Sam J. Gąsiorowski przeszedł 2 szkolenia zorganizowane w obrębie Polskich Drużyn Strzeleckich. Jego nazwisko znalazło się na liście absolwentów 4 miesięcznych kursów, które miały miejsce między 15 października 1911 r. a 15 lutego 1912 r. i drugi od 15 lutego do 15 czerwca 1912 r.²⁷ Jesienią 1913 r. J. Gąsiorowski podjął decyzję o rezygnacji z sprawowania funkcji komendanta Polskich Drużyn Strzeleckich Okręgu krakowskiego. Zgłosił się wówczas jako ochotnik do armii austro-węgierskiej na okres jednego roku tj. od 13 października 1913 r. do października 1914 r.²⁸

Wraz z rozpoczęciem Wielkiej Wojny w 1914 r. został zatrzymany w armii cesarsko-królewskiej. Służył na froncie wschodnim – najpierw w 1. Dywizjonie Artylerii Konnej, który wchodził w skład 7. Dywizji Kawalerii²⁹ a następnie 7. Dywizjonu Artylerii Konnej podlegającego 1. Dywizji Kawalerii³⁰. Do 1916 r. zajmował następujące funkcje: dowódca plutonu, dowódca baterii, dowódca dywizjonu oraz dowódca grupy kombinowanej³¹. Podczas sprawowania funkcji ad-

²³ A. Garlicka, dz. cyt., s. 46.

²⁴ Tamże, s. 47.

²⁵ A. Matczuk, dz. cyt., s. 90.

²⁶ Odznaka Oficerska Związków Strzeleckich – tzw. „Parasol” był odznaką przyznawaną członkom związków strzeleckich jako upamiętnienie ukończenia tajnej szkoły oficerskiej związków strzeleckich przed I wojną światową. Odznaka przyznawana była przez Józefa Piłsudskiego. – zob. W. Lipiński, *Walka zbrojna o niepodległość Polski w latach 1905–1918*, Warszawa 1990, s. 41–42; S. Oberleitner, *Polskie ordery, odznaczenia i niektóre wyróżnienia zaszczytne 1705–1990*, t. I, Zielona Góra 1992, s. 177; W. Kozłowski, dz. cyt., s. 98.

²⁷ Tamże, s. 97.

²⁸ A. Matczuk, dz. cyt., s. 90; W. Kozłowski, dz. cyt., s. 83.

²⁹ 7 DK wchodziła w skład I Korpusu, a ten – 1 Armii.

³⁰ 1 Dywizja walczyła w ramach VII Korpusu, ten z kolei podlegał 2 Armii. Zob. – J. Bator, *Wojna Galicyjska*, Kraków 2008, s. 33–46.

³¹ A. Matczuk, dz. cyt., s. 90; W. Kozłowski, dz. cyt., s. 93, 425.

utantanta dywizjonu artylerii austro-węgierskiej miał kontakt z przedstawicielami I Brygady Legionów Polskich. Ta współpraca owocowała zawiązaniem licznych kontaktów i znajomości z środowiskiem legionowym przez J. Gąsiorowskiego³². Jego znajomość z członkami środowiska legionowego z lat I wojny światowej, została wspomniana w wniosku wydanym przez A. Koca o przyznanie mu orderu *Virtuti Militari* Klasy V³³.

J. Gąsiorowski walczył w szeregach wojska cesarsko-królewskiego do grudnia 1916 r. Wówczas uzyskał urlop, w czasie którego zdezerterował z armii austro-węgierskiej i wstąpił do Polskiej Organizacji Wojskowej³⁴. Od lipca 1917 r. J. Gąsiorowski został przydzielony do pracy w Komisji Wojskowej Tymczasowej Rady Stanu³⁵. Nastąpiła mobilizacja, która miała zakończyć się wcieleniem jej członków do Wojska Polskiego, do którego J. Gąsiorowski dołączył 1 listopada 1918 r.

³² W. Kozłowski, dz. cyt., s. 93, 425.

³³ CAW, AP, sygn. I.480.161.

³⁴ A. Matczuk, dz. cyt., s. 90; W. Kozłowski, dz. cyt., s. 83. Polska Organizacja Wojskowa – organizacja założona przez Józefa Piłsudskiego w sierpniu 1914 r., która skupiała w sobie idee legionową na ziemiach byłego zaboru rosyjskiego. W Królestwie działały konspiracyjne organizacje – Związek Walki Czynnej i Polskie Drużyny Strzeleckie. Powstanie POW wiązało się z faktem połączenia dwóch wyżej wymienionych organizacji. Inicjatywa zjednoczenia obu organizacji wypłynęła od Karola Rybusiewicza. Od marca 1914 r. kierował On pracami PDS w Królestwie. Przedstawił oświadczenie, w którym mowa była o objęciu przez niego komendy nad wszystkimi oddziałami wojskowymi w Królestwie – „z rozkazu Komendy Polskich Drużyn Strzeleckich i w porozumieniu z Komendą Główną Związków Strzeleckich ma objąć komendę nad wszystkimi oddziałami wojskowymi na terenie Królestwa i ziem zabranych”. 10 sierpnia 1914 r. odbyło się spotkanie, w którym uczestniczyli: M. Kwiatkowska, A. Koc, K. Rybusiewicz, A. Tomaszewski. Zebranie to zakończyło się podjęciem decyzji o zjednoczeniu szeregów PDS i ZWC. Celem postawionym przed organizacją było szkolenie wojskowe mające przygotować ją do walki zbrojnej. Pierwszym komendantem Polskiej Organizacji Wojskowej został Karol Rybusiewicz, komendantem Warszawy – Adam Koc, szefem sztabu – Aleksander Tomaszewski. Istniał również oddział żeński Polskiej Organizacji Wojskowej na którego czele stała Maria Kwiatkowska. Działania polegające na szkoleniu oraz przygotowywaniu i zbieraniu środków potrzebnych do przyszłej walki zbrojnej były ściśle zakonspirowane. Do jesieni 1914 r. była organizacją bezimienną. Została nazwana po przybyciu por. T. Żulińskiego do Warszawy – zob. *Encyklopedia Wojskowa*, t. VI, Warszawa 1937, s. 644; *Mala encyklopedia wojskowa*, t. II, Warszawa 1970, s. 711; T. Nałęcz, *Polska Organizacja Wojskowa 1914–1918*, Wrocław 1984, s. 13–18.

³⁵ Komisja Wojskowa Tymczasowej Rady Stanu – Powstała 30 stycznia 1917 r., początkowo była nieregulaminowym organem Tymczasowej Rady Stanu, od 1 lutego 1918 r. została organem administracji wojskowej działającym przy Prezydencie Ministrów aktu 5 listopada 1916 r. Działała do 2 listopada 1918 r., kiedy została przekształcona w Ministerstwo Spraw Wojskowych. Celem Komisji Wojskowej było organizowanie armii polskiej. Początkowo zajęła się porozumieniem z władzami okupacyjnymi w sprawie współdziałania Rady Stanu w sprawach wojskowych, z Komendą Legionów i ostatecznie zaprojektowaniem organizacji Departamentu Wojskowego. – zob. Art. 1 i 20 dekretu Rady Regencyjnej o tymczasowej organizacji Władz Naczelnych w Królestwie Polskim, „Dziennik Praw Królestwa polskiego” 1918, nr 1, poz. 1, „Monitor Polski” 1918, nr 41; W. Kozłowski, dz. cyt., s. 83–84; L. Grendyszyński, W. Mech, *Prace Departamentów i Biur Tymczasowej Rady Stanu Królestwa Polskiego: wykonane lub przygoto-*

J. Gąsiorowski początkowo zajmował stanowisko szefa Sekcji Regulaminów i Wyszkożenia Wydziału Ogólnego Dowództwa Okręgu Generalnego w Warszawie. Wówczas to, korzystając z wcześniej nabytej wiedzy teoretycznej wojskowej układał regulaminy oraz programy szkoleniowe. Jeszcze w tym samym roku, uzyskał przydział do Oddziału Nauk Wydawniczych, w którym był referentem wydawnictw i regulaminów. Pełniąc wyżej wymienioną funkcję, prowadził również bibliotekę Komisji Tymczasowej Rady Stanu³⁶. Komisja, w ramach której pracował J. Gąsiorowski 1 stycznia 1918 r. wydała pierwszy zeszyt pisma pt. „Wiarus”³⁷.

W 1915 r. w Piotrowie Trybunalskim wydana została książka autorstwa J. Gąsiorowskiego pt. *Jak wojuje żołnierz polski*³⁸. W 1917 r. w Warszawie wydał swoje kolejne prace: *Armatki piechoty* i *Oficer Artylerii. Artyleria konna. Szkic dziejów, organizacji i taktyki*. Publikacje te były skierowane głównie do członków POW. Kolejną pracą J. Gąsiorowskiego była broszura: *Co każdy żołnierz o artylerii wiedzieć powinien i Budowę i obronę umocnień polowych*³⁹.

Po wstąpieniu do szeregów Wojska Polskiego (tj. 1 listopada 1918), pierwszymi działaniami J. Gąsiorowskiego był czynny udział w rozbrajaniu Niemców w Warszawie⁴⁰. 15 listopada 1918 r. został mianowany szefem Wydziału Ogólnego Dowództwa Okręgu Generalnego w Warszawie⁴¹. Na przełomie 1918/1919 r. brał udział w misji wojskowej w Kownie i Białymstoku. Po realizacji zadań związanych z rozmowami dyplomatycznymi, został zaangażowany w nawiązanie stosunków dyplomatycznych w Moskwie jako nieformalny attaché wojskowy⁴². Podczas misji, został aresztowany przez władze radzieckie⁴³. Ostatecznie został zwolniony z więzienia i wydalony do Szwecji⁴⁴. Stamtąd powrócił do Warszawy⁴⁵.

wane przez czas jej istnienia tj. od dnia 15 stycznia do 1 września 1917 roku, http://bazy.oss.wroc.pl/kzc/wyniki_pl.php?RW-000211 [dostęp: 18.02.2019, godz. 11:08]; P.K. Marszałek, *Najwyższe władze wojskowe w systemie ustrojowym II Rzeczypospolitej*, Wrocław 2011, s. 73.

³⁶ A. Matczuk, dz. cyt., s. 91.

³⁷ J. Pytel, „Wiarus” jako organ Komisji Wojskowej Tymczasowej Rady Stanu (1 I – 11 XI 1918), „Rocznik Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego” 1965, nr. 4/1, 134–140, s. 134.

³⁸ W. Kozłowski, dz. cyt., s. 134.

³⁹ L. Mastalski, *Bohaterowie częstochowscy. Gen. brygady Janusz Gąsiorowski* (17 VI 1889–19 X 1949), „Gazeta Częstochowska”, <http://www.gazetacz.com.pl/artukul.php?idm=797&id=21316>, [dostęp: 12.02.2019, godz. 13:17].

⁴⁰ T. Nałęcz, *Polska Organizacja Wojskowa 1914–1918*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź 1984, s. 114; W. Kozłowski, *Generalski konterfekt. Biografia zbiorowa dowódców częstochowskiej 7 Dywizji Piechoty 1921–1939*, Łódź 2007, s. 84.

⁴¹ P. Stawecki, *Generalowie...*, s. 120.

⁴² W. Kozłowski, dz. cyt., s. 110.

⁴³ L. Wyszczelski, *Rozwiązanie kwestii jeńców z wojny polsko-rosyjskiej 1919–1920 r. oraz repatriacja ludności cywilnej*, „Nowa Polityka Wschodnia” 2012, nr 1(2), s. 103.

⁴⁴ M. Jędrzejko, F. Puchała, J. Szostak, *Biogramy Szefów Sztabu Generalnego (Głównego) WP, [w:] Sztab Generalny (Główny) Wojska Polskiego 1918–2003*, red. T. Panecki, F. Puchała, J. Szostak, Warszawa 2003, s. 441.

⁴⁵ P. Stawecki, *Generalowie polscy w wojnie obronnej 1939 roku i ich dalsze losy wojenne: cz. 1*, „Przegląd Historyczno-Wojskowy” 2014, 15 (66) /2 (248), s. 120.

10 czerwca 1919 r. J. Gąsiorowski został mianowany adiutantem II wiceministra sprawy wojskowych, gen. Kazimierza Sosnkowskiego⁴⁶. Na stanowisku tym urzędował tylko dwa miesiące, ponieważ już w lipcu 1919 r. został skierowany na misję wojskową na Suwalszczyznę⁴⁷. Wówczas odegrał znaczącą rolę w przygotowaniu tzw. powstania sejneńskiego⁴⁸. Dowódcą powstania był por. Adam Rudnicki, natomiast J. Gąsiorowski był przedstawicielem polskiego naczelnego dowództwa. Za jego przykładną postawę, który wykazywał się wrodzonym taktem oraz zdolnościami dyplomatycznymi zdecydowano potwierdzić zasługi J. Gąsiorowskiego w wniosku na odznaczenie *Virtuti Militari* klasy V. Wniosek przedstawił ppłk Adam Koc⁴⁹, który działalność i czyny J. Gąsiorowskiego ujął w następujący sposób:

W 1919 r. zostaje przysłany przez Naczelnego Wodza do Suwałk celem współdziałania z Okręgiem Suwalskim POW w rozbrajaniu Niemców i usunięcia Litwinów. Czynne akcje przygotowawcze prowadzone w okręgu oraz wybuchłe powstanie zyskują powodzenie między innymi, dzięki osobistej odwadze i przykładowi, które daje ppłk J. Gąsiorowski⁵⁰.

Następnie, 20 listopada 1919 r. został szefem Sekcji Regulaminów i Wyszko-
lenia Ministerstwa Spraw Wojskowych⁵¹. Od 2 czerwca 1920 r. J. Gąsiorowski awansował na stanowisko oficera sztabu Armii Rezerwowej gen. K. Sosnkowskiego. Pełnił również funkcję kierownika do spraw ewakuacji⁵². W wojnie polsko-rosyjskiej J. Gąsiorowski walczył od 24 września 1920 r. jako dowódca 3. Pułku Artylerii Polowej⁵³. Po zakończeniu działań zbrojnych, J. Gąsiorowski

⁴⁶ Tamże; W. Kozłowski, dz. cyt., s. 110–111.

⁴⁷ M. Jędrzejko, F. Puchała, J. Szostak, dz. cyt., s. 441; W. Kozłowski, dz. cyt., s. 111.

⁴⁸ Powstanie sejneńskie – powstanie zorganizowane przez Polską Organizację Wojskową przeciwko litewskiej administracji na Sejneńszczyźnie między 23 a 28 sierpnia 1919 r. Dzięki dobrej organizacji i elementowi zaskoczenia Polacy wyparli Litwinów z Krasnopola. Już po kilkunastu godzinach powstańcy zajęli sporą część Suwalszczyzny. 26 sierpnia nastąpił kontratak ze strony Litwinów. Polacy po całonocnej walce odparli Litwinów i zdobyli Sjeny. – zob. *Kronika powstań polskich 1794–1944*, Warszawa 1994, s. 355; W. Kozłowski, dz. cyt., s. 254.

⁴⁹ Adam Koc – ur. 31 VIII 1891 r. w Suwałkach, zm. 3 II 1969 r. w Nowym Jorku – prowadził walki o niepodległość Polski podczas I wojny światowej, członek Polskiej Organizacji Wojskowej, brał udział w wojnie polsko-bolszewickiej. Był politykiem, posłem, wiceministrem skarbu, prezesem Banku Polskiego, dziennikarzem, pułkownikiem dyplomowanym piechoty Wojska Polskiego, od 1937r. stał na czele Obozu Zjednoczenia Narodowego.

⁵⁰ CAW, AP, sygn. I.480.161; W. Kozłowski, dz. cyt., s. 110.

⁵¹ Tamże; W. Kozłowski, dz. cyt., s. 425.

⁵² P. Stawecki, *Generałowie...*, s. 120.

⁵³ *Rocznik oficerski 1923 r.*, s. 719; P. Stawecki, *Generałowie...*, s. 112; A. Matczuk, dz. cyt., s. 91. 3 Pułk Artylerii Polowej wywodził się z 2. Krakowskiego Pułku Artylerii Polowej i 9. Pułku Artylerii Polowej w Garwolinie. Na samym początku listopada 1918 r., sformułowane zostały 4 baterie artylerii polowej w byłych koszarach austriackich na Rakowicach i w Łobzowie. Pod koniec listopada 1918 r. powstałe baterie otrzymały nazwę 2. Krakowskiego Pułku Artylerii Polowej a ich dowództwo objął mjr Pankowicz. W skład Pułku chodzili podoficerowie i oficerowie z artylerii austriackiej oraz żołnierze legionowi. Drugą częścią, z której powstał 3 Pułk Artylerii Polowej – był 9 Pułk Artylerii Polowej. Brał udział w rozbrojeniu oddziałów

został skierowany na kurs wyższych dowódców w Warszawie (od 25 listopada 1920 r.), który ukończył 5 lutego 1921 r.⁵⁴ Następnie odbył kurs doszkalający oficerów Sztabu Generalnego. W 1921 r. awansował do stopnia podpułkownika ze starszeństwem od 1-go czerwca 1919 r.⁵⁵

Po odbyciu kursu doszkalającym, J. Gąsiorowski został zaangażowany w pracę Sztabu Generalnego. Od 6 lutego 1921 r. pracował w Oddziale III⁵⁶, który w tym czasie przeżywał dynamiczny rozwój. J. Gąsiorowski rozpoczął pracę zajmując funkcję szefa Wydziału I – Regulaminów i Wyszkożenia – kierował ich wydawaniem i publikacją. Od 15 października 1922 r. był słuchaczem Wyższej Szkoły Wojennej. Ukończył ją w 1923 r. na co wskazuje lista absolwentów II kursu doszkalania 1922–1923 r.⁵⁷ Po odbyciu kursu awansował do stopnia pułkownika Sztabu Generalnego w 1924 z starszeństwem od 1 lipca 1923 r.⁵⁸ Kolejnym etapem w życiu J. Gąsiorowskiego było objęcie stanowiska wykładowcy w Doświadczalnym Centrum Wyszkożenia w Rembertowie, które piastował przez rok⁵⁹. W kwietniu 1923 r. J. Gąsiorowski został zaangażowany w pracę nad tworzeniem nowego: *Statutu Oficerskich Spraw Honorowych* i *Oficerskiego Kodeksu Honorowego*. Wszedł w skład komisji pod przewodnictwem gen. dyw.

niemieckich w listopadzie 1918 r. Dowódcą Pułku został kpt. Poźniak. Rozkazem Generalnego Inspektora Artylerii z 1919 r. 2. Krakowski Pułk Artylerii Polowej i 9. Pułk Artylerii Polowej miały tworzyć od 1 lipca 1919 r. jeden pułk – 3. Pułk Artylerii Polowej. Dowódcą nowo powstałego pułku został płk Wiktor Poźniak. Z 3. Pułku Artylerii Polowej jako pierwsza na front wyruszyła 1 bateria. Została ona skierowana na teren Śląska Cieszyńskiego, gdzie wzięła udział w walkach z armią czeską o Zaolzie. Następnie została przeniesiona do Małopolski Wschodniej, gdzie walczyła pod Sądową Wisznią z Ukraińcami. Stoczyła następnie walki o Nowe Miasto. Oprócz 1 baterii, walki toczyła 3 – której szlak bojowy prowadził najpierw na Śląsku Cieszyńskim, następnie weszła w skład Grupy „Bug”, do Małopolski wschodniej, gdzie walczyła pod Starzawą i Chyrowem. Od grudnia 1918 r., działała na terenie Przemyśla, Niżankowic oraz Chyrowa. W maju 1919 r. wszystkie baterie 3 Pułku Artylerii Polowej połączyły się pod wyżej wspomnianym Chyrowem i wzięły udział w ofensywie majowej w 1919 r. Prowadziły walki między innymi pod Łowczą, Felsztynem, Grodowicami, Dzieduszykami Wielkimi. Ostatecznie Pułk dotarł do Stanisławowa – zob. K. Myrek, *Zarys Historii Wojennej 3-go Pułku Artylerii Polowej Legionów*, Warszawa 1928, s. 3–6; P. Zarzycki, *3 Pułk Artylerii Lekkiej Legionów*, Warszawa 2005, s. 3.

⁵⁴ P. Stawecki, *Generalowie...*, s. 120.

⁵⁵ *Rocznik oficerski 1923 r.*, s. 814; T. Kryśka-Karski, S. Żurkowski, dz. cyt., s. 95.

⁵⁶ P. Stawecki, *Generalowie...*, s. 120; W. Kozłowski, dz. cyt., s. 111. Oddział III Sztabu Generalnego zgodnie z organizacją z 03.11.1918 r. był oddziałem naukowym. Następnie 21.11.1918 r. została przeprowadzona reorganizacja Sztabu Głównego, co skutkowało zmianą Oddziału III na Kolejowy. 11 maja po kolejnych zmianach organizacyjnych Oddział III był oddziałem operacyjnym – zob. P. Stawecki, *Struktury naczelnych władz wojskowych na przełomie lat 1918–1919*, [w:] *Rok 1918. Odrodzona Polska w nowej Europie*, red. A. Ajnenkiel, Warszawa 1999, s. 132.

⁵⁷ P. Stawecki, *Oficerowie...*, s. 65; W. Kozłowski, dz. cyt., s. 111.

⁵⁸ „Dziennik Personalny Ministerstwa Spraw Wojskowych” (dalej: *DzPers.*) 1924, nr 32, s. 168; T. Kryśka-Karski, S. Żurkowski, dz. cyt., s. 95.

⁵⁹ *DzPers.* 1923, nr 63, s. 686.

Jana Jacyny⁶⁰. Następnie, od 15 października 1924 r., był szefem Biura Komisji Uzbrojenia Armii⁶¹. Na stanowisku tym urzędował do października 1926 r.⁶²

W wydarzeniach maja 1926 roku Gąsiorowski zdecydowanym przedstawicielem obozu piłsudczykowskiego. Podczas przewrotu majowego działając po stronie J. Piłsudskiego, wraz z oddziałem zdołał opanować Warszawską Dyрекcję Kolei Państwowych⁶³. Z kolei ppłk January Grzędziński współdziałał podczas opanowania gmachu Ministerstwa Kolei. Dzięki tym działaniom, w rękach piłsudczyków podczas działań majowych znalazła się łączność kolejowa⁶⁴. Był również szefem sztabu generalnego Komisji Likwidacyjnej utworzonej 16 maja 1926 r. przez marsz. J. Piłsudskiego⁶⁵.

Po wydarzeniach majowych, J. Gąsiorowski ściśle związał swoją działalność z Towarzystwem Obrony Przeciwgazowej⁶⁶. Już w 1922 r. był założycielem Obywatelskiego Komitetu Obrony Przeciwgazowej, następnie zaangażował się w przekształcenie Komitetu w Towarzystwo Obrony Przeciwgazowej. Był również długoletnim członkiem zarządu oraz członkiem Komisji budowlanej Chemicznego Instytutu Badawczego⁶⁷. W 1927 roku, objął funkcję szefa Biura Inspekcji utworzonego przez marsz. Piłsudskiego⁶⁸. Marszałek mianując płk J. Gą-

⁶⁰ G. Kulka, *Prawo a zwyczaj w wojsku, czyli historia niedoszedłego oficerskiego kodeksu honorowego z 1925 r.*, <https://pk.gov.pl/wp-content/uploads/2016/07/11eadaae1a57778db24959ec3642bc0a.pdf> [dostęp: 27.03.2019, godz. 18:46].

⁶¹ DzPers. 1924, nr. 110, s. 618.; W. Kozłowski, dz. cyt., s. 112.

⁶² T. Kryśka-Karski, dz. cyt., s. 95.

⁶³ P. Stawecki, *Oficerowie...*, s. 65.

⁶⁴ A. Czubiński, *Przewrót majowy 1926 roku*, Warszawa 1989, s. 177; W. Kozłowski, dz. cyt., s. 112.

⁶⁵ M. Romeyko, *Przed i po maju*, t. I, Warszawa 1976, s. 212–213; T. Kmiecik, *Organizacja, struktura i funkcjonowanie Sztabu Generalnego WP w latach 1921–1928*, [w:] *Sztab Generalny (Główny) Wojska Polskiego 1918–2003*, red. T. Panecki, F. Puchała, J. Szostak, Warszawa 2003, s. 75; W. Kozłowski, dz. cyt., s. 427.

⁶⁶ Towarzystwo Obrony Przeciwgazowej – stowarzyszenie działające w latach 1924–1928, które powstało po przekształceniu działającego od 1922 r. Obywatelskiego Komitetu Obrony Przeciwgazowej. W 1927 r. podjęto decyzję o połączeniu Towarzystwa Obrony Przeciwgazowej z Ligą Obrony Powietrznej Państwa. Kolejna transformacja organizacji miała miejsce rok później – 10 lutego 1928 r. Wówczas doszło do ostatecznego połączenia dwóch wyżej wspomnianych organizacji i nadano ostateczną nazwę Liga Obrony Powietrznej i Przeciwgazowej. – zob. Z. Kozak, *Towarzystwo Obrony Przeciwgazowej 1922–1928*, „Bliuletyn Wojskowej Służby Archiwalnej” 2000, nr 23, s. 127–128; CAW, AP, sygn. I.480.161., W. Kozłowski, dz. cyt., s. 428.

⁶⁷ Tamże; W. Kozłowski, dz. cyt., s. 428.

⁶⁸ Sprawa inspekcji według J. Piłsudskiego dotyczyła głównie przygotowania wojska do wojny oraz rozeznanie się w obecnym stanie armii. Inspektorowie armii stali się odpowiedzialni również za szkolenie oficerów. Marszałek stworzył tzw. „siatkę inspekcyjną” która zmieniała dotychczasową inspekcję oraz organizację dowodzenia. W projekcie przedstawionym przez Piłsudskiego nie uwzględniono podziału oddziałów pomiędzy generałami. Marszałek zadecydował, że dokonać mają tego między sobą sami zainteresowani. Pomocą pozostawioną dla generałów przez Marszałka była osoba pułkownika J. Gąsiorowskiego – zob. J. Halbersztadt, Józef

siorowskiego szefem Biura Inspekcji, upoważnił do go nadzorowania największych autorytetów wojskowych. Sam J. Piłsudski nie czytał raportów, które przygotowywali Inspektorzy. Wymagał od nich bowiem oświadczeń ustnych – „nie czyta referatów p. Inspektorów. Referaty te więc należy pisać «dla siebie». P. Marszałek będzie odbierał raporty ustne. (Czytać referaty będzie Biuro Inspekcji)”⁶⁹.

Przed objęciem funkcji szefa Biura Inspekcji, a po pracach na rzecz reorganizacji armii, od 14 października 1926 r., J. Gąsiorowski został skierowany do pracy na stanowisku szefa Gabinetu GISZ i został oficerem do zleceń Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych J. Piłsudskiego⁷⁰. Zimą 1927 r. został skierowany na kurs doszkalający w Algierze⁷¹. W lipcu 1928 r. J. Gąsiorowski wraz z gen. Tadeuszem Kutrzebą i płk Bolesławem Wieniawą-Długoszowskim odbył misję dyplomatyczną Paryża.

Na stanowisku szefa Gabinetu Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych płk J. Gąsiorowski urzędował do 3 grudnia 1931 r.⁷² Z kolei 12 grudnia 1931 r. odbyło się jego uroczyste pożegnanie w Generalnym Inspektoracie Sił Zbrojnych. W uroczystości wzięli udział między innymi: płk Witold Wartha, ppłk Tadeusz Münnich, płk Jan Karcz, ppłk Kazimierz Glabisz⁷³. Zakończenie pełnienia funkcji szefa Gabinetu Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych wiązało się z rozpoczęciem nowego etapu w życiu płk J. Gąsiorowskiego. Został on wówczas przeniesiony na stanowisko szefa Sztabu Głównego⁷⁴. Następnie z dniem 10 grudnia 1931 r. został awansowany do stopnia generała brygady ze starszeństwem od 1 stycznia 1932 r.⁷⁵ Awans ten prawdopodobnie wynikał z faktu, iż stanowisko szefa Sztabu⁷⁶ przeznaczone

Piłsudski a mechanizm podejmowania decyzji wojskowych w latach 1926–1935, „Przegląd Historyczny” 1983, nr 74/4, 677–724, s. 678.

⁶⁹ J. Halbersztadt, dz. cyt., s. 695.

⁷⁰ CAW, AP, sygn. I.480.161; DzPers., 1926, nr 44, s. 354; M. Gajewski, dz. cyt., s. 150; W. Kozłowski, dz. cyt., s. 112.

⁷¹ P. Stawecki, *Generalowie...*, s. 120; W. Kozłowski, dz. cyt., s. 112.

⁷² P. Stawecki, *Generalowie...*, s. 120.

⁷³ NAC, Koncern Ilustrowany Kurier Codzienny – Archiwum Ilustracji, sygn. 1-W-109, *Pożegnanie gen. bryg. Janusza Gąsiorowskiego odchodzącego z Głównego Inspektoratu Sił Zbrojnych* <https://audiovis.nac.gov.pl/obraz/58241/506008369ab71b70ea4e4a47fb2ab244/>, [dostęp: 12.02.2019, godz. 11:20].

⁷⁴ T. Kmiecik, dz. cyt., s. 180.

⁷⁵ Dz.Pers. 1931, nr 10, s. 395, A. Czubiński, *Najnowsze...*, s. 155; T. Kryśka-Karski, S. Żurakowski, *Generalowie Polski Niepodległej*, Warszawa 1991, s. 95; W. Kozłowski, dz. cyt., s. 86.

⁷⁶ Urząd Szefa Sztabu Generalnego Wojska Polskiego powstał 25 października 1918 r. Został ustanowiony dekretem Rady Regencyjnej Królestwa Polskiego. Dzień 25 października został ustanowiony jako święto instytucji polskiego Sztabu Generalnego. Pierwszym Szefem Sztabu Wojska Polskiego został Tadeusz Rozwadowski. 22 grudnia 1918 r. J. Piłsudski zdecydował o zmianie nazwy Sztabu Generalnego na Sztab Główny. W działalności Sztabu Generalnego (Głównego) można rozróżnić trzy etapy jego działalności. Pierwszy od 1921 do 1926 r., drugi między 1926–1935 r. i trzeci od 1935–1939 r. Głównym czynnikiem dzielącym prace Sztabu na okresy jest przewrót majowy w 1926 r. a następnie śmierć Józefa Piłsudskiego w 1935 r. – zob. L. Wyszczelski, *Sztab Generalny (Główny) Wojska Polskiego w latach 1921–1939*, [w:] *Mysł*

było dla doświadczonego generała⁷⁷. W związku z wyborem J. Gąsiorowskiego na to stanowisko, należało więc awansować go, pomimo nie posiadania *de facto* żadnego doświadczenia na niższych stopniach służbowych⁷⁸. J. Gąsiorowski zamieszkiwał lewe skrzydło Belwederu, które dzielił wraz z płk. Sztabu Generalnego Juliuszem Ulrychem⁷⁹.

Rozpoczęcie pracy na stanowiska Szefa Sztabu Głównego było nie lada wyzwaniem dla Gąsiorowskiego, zwłaszcza że jego poprzednik gen. Tadeusz Piskor rozpoczął działania mające na celu reorganizację struktur wojska polskiego. Konsekwencje zmian wprowadzonych przez poprzednika J. Gąsiorowskiego, dotyczyły nowego szefa Sztabu. W armii panował chaos i dezorganizacja. Z racji wielu zmian, wprowadzanych w tym samym czasie dowódcy poszczególnych jednostek nie znali konkretnych instrukcji.

Oprócz szeregu zmian w armii, kształcenia młodych wojskowych oraz reorganizacji struktur Sztabu Głównego, Gąsiorowski wykazywał się dużą aktywnością w kontaktach z armiami innych państw między innymi Rumunią – zawarcie konwencji wojskowej, Czechosłowacją – podjęcie prób rozwoju współpracy między państwami czy Francją – działania na rzecz wzmocnienia współpracy wojskowej. Gen. Gąsiorowski uczestniczył również w szeregu wizyt i rewizyt kurtuazyjnych.

5 czerwca 1935 r. J. Gąsiorowski został zwolniony z funkcji szefa Sztabu Wojska Polskiego i mianowany dowódcą 7. DP w Częstochowie⁸⁰. Faktycznie

wojskowa. 85 lat Sztabu Generalnego Wojska Polskiego 1918–2003, red. J. Zieliński, Warszawa 2003, s. 33.

⁷⁷ W. Kozłowski, dz. cyt., s. 86.

⁷⁸ L. Wyszczałski, *Generał i kadra oficerska Sztabu Generalnego (Głównego) WP*, [w:] *Sztab Generalny (Główny) Wojska Polskiego w latach 1918–2003*, red. T. Panecki, F. Puchała, J. Szostak, Warszawa 2003, s. 135.

⁷⁹ J. Kuropieska, *Wspomnienia dowódcy kompanii 1923–1934*, Warszawa 2014, s. 159.

⁸⁰ „Dziennik Personalny Ministerstwa Spraw Wojskowych” (dalej DzPers.), 1935, nr 10, s. 83. 7. DP została utworzona przez Ministerstwo Spraw Wojskowych po podjęciu wcześniejszej decyzji w kwietniu 1919 r. o formowaniu wyższych związków taktycznych. Na podstawie następujących rozkazów uformowano dywizję: 1. rozkaz nr 8078/I Naczelnego Dowództwa Wojska Polskiego z dnia 9 maja 1919 r., 2. rozkaz nr 105/I Naczelnego Dowództwa Wojska Polskiego z dnia 14 maja 1919 r., 3. rozkaz nr 512/24 Naczelnego Dowództwa Wojska Polskiego z dnia 14 maja 1919 r. Pierwszym dowódcą 7 Dywizji Piechoty został gen. L. Skierski – który objął to stanowisko 26 maja 1919 r. Formowanie dowództwa dywizji trwało do czerwca 1919 r. Po sformowaniu dywizji brała ona udział w walkach o granice Rzeczypospolitej. Wówczas została wysłana na front śląsko-cieszyński. Prowadziła działania od 25 maja 1919 r. na obszarze od Starokrzepic do Koziegłówek. Następnie z pilnowania granicy miała przejść do jej obrony przed Niemcami. W sierpniu 1919 r. została skierowana na nowy obszar działań – do Chrzanowa. 3 października 1919 r. 7. DP zajęła miejsce na odcinku obronnym na Śląsku Cieszyńskim. 28 października 7. DP została przeniesiona do Krakowa. Oddziały Dywizji pozostały jako jedyne na miejscu aż do likwidacji frontu cieszyńskiego tj. 24 lutego 1920 r. Następnie została skierowana na front wołyński. 7. DP zajęła pozycję od Miłaszewicz do Emilczyna – następnie przez Serby, Hutkę, Kukę, Mogilnię do Kuźmina. Zadaniem oddziałów na froncie wołyńskim była obrona węzłów kolejowych w Równem i Sarny jak również linii kolejowej Dubno – Równe – Sarny -

dowództwo objął 27 czerwca⁸¹. Zajął wówczas miejsce gen. W. Stachiewicza, który dowodził dywizją od grudnia 1933 r.⁸² Tuż po objęciu stanowiska dowódcy, Gąsiorowski zaangażował się w rozpoznanie wyszkolenia dywizji. W 1935 r. na inspekcję dywizji do Częstochowy przyjechał gen. M. Norwid-Neugebauer, który ocenił jednostkę surowo twierdząc, iż dywizja dowodzona przez gen. W. Stachiewicza była słabym związkiem taktycznym. Dodał jednak, że nowy dowódca dywizji – gen. J. Gąsiorowski podejmuje starania w celu podniesienia jej wartości⁸³. Według ustaleń 25 sierpnia 1936 r. rozpoczęła się koncentracja letnia przeprowadzona przez J. Gąsiorowskiego – podzielona na trzy etapy. Podczas etapu I (25 VIII – 3 IX) przeprowadzone zostały ćwiczenia pułkowe. Etap II (4 IX – 10 IX) obejmował ćwiczenia dywizyjne oraz etap III (11 IX – 18 IX) przeprowadzenie ćwiczenia z dywizjami sąsiadującymi oraz powrócono do garnizonu. Na te ćwiczenia powołany został również oddział Konnego Przysposobienia Wojskowego (dalej KPW) „Krakusi”⁸⁴ 7. DP, który miał za zadanie wykonywać działania rozpoznawcze⁸⁵.

Łuniniec. Wiosną 1920 r. 7. DP została przeniesiona do grupy gen. E. Śmigłego-Rydza, w składzie której brała udział w ofensywie kijowskiej. W czerwcu skierowano ją na linię rzeki Uzień-Roś w celu obrony Białej Cerkwi. Czerwiec i lipiec 1920 r. wypełniony był walkami odwrotowymi spod Kijowa. W sierpniu 1920 r. 7. DP otrzymała rozkaz nr 8358/III od Naczelnego Dowództwa Wojska Polskiego w którym zawarte były informacje o przegrupowaniu oddziałów na froncie wschodnim. Plan bitwy warszawskiej przewidywał, iż 7. DP prowadzić będzie działania obronne na linii Bugu w celu osłony grupy uderzeniowej Naczelnego Wodza. Poprzednikami J. Gąsiorowskiego na stanowisku dowódcy 7 Dywizji Piechoty byli kolejno: gen. Adam Mokrzecki (09.05.1919 – 29.05.1919), gen. Leonard Skierski (15.05.1919 – 07.1919), gen. Bronisław Babiański (07.1919 – 10.1919), gen. Franciszek Latinik (11.1919 – 03.1920), gen. Karol Schubert (03.1920 – 06.1921), gen. Eugeniusz Pogorzelski (07.1921 – 02.1923), gen. Emil Prochaska (03.1923 – 07.1925), gen. Stanisław Wróblewski (10.1925 – 05.1926), gen. Mieczysław Dąbkowski (06.1926 – 12.1933), gen. Waław Stachiewicz (12.1933 – 05.06.1935) – A. Kurus, *7 Dywizja Piechoty*, [w:] *Wielka Księga Piechoty Polskiej 1918–1939*, red. K. Mijakowski, t. 7, Warszawa 2016; L. Mastalski, *7 Dywizja Piechoty 1918–1939*, Częstochowa 2012; *Żołnierze częstochowscy na froncie*, „Kurier Częstochowski” 1919, nr 64, s. 3; J. Stachiewicz, *Działania zaczepne 3 armii na Ukrainie*, [w:] *Studia operacyjne z historii wojen polskich 1918–1921*, t. I, s. 25; *Bitwa warszawska*, t. II: *Bitwa nad Wisłą*, księga I, 7–2 VIII 1920, cz. I, Warszawa 1939, s. 135; P. Zarzycki, *7 Pułk Artylerii Lekkiej*, red. A. E. Markert, z. 122, Pruszków 2000, s. 9; R. Rybka, K. Stepan, *Rocznik oficerski 1939. Stan na dzień 23 marca 1939*, t. 29, Kraków 2006, s. 532; K. Satora, *Opowieści wrześnieowych szandarów*, Warszawa 1990, s. 42; A. Garlicki, P. Stawecki, *Przewrót majowy w Polsce w 1926 r.* Wybór dokumentów, „Wojskowy Przegląd Historyczny” 1997, nr 2, s. 229–264; T. Kryski-Karski, S. Żurkowski, *Generałowie Polski Niepodległej*, Warszawa 1991, s. 31, 46, 54, 60, 61, 62, 66, 86, 151.

⁸¹ W. Kozłowski, dz. cyt., s. 70.

⁸² DzPers. 1929, nr 4, s. 79.

⁸³ W. Kozłowski, dz. cyt., s. 52.

⁸⁴ Konne Przysposobienie Wojskowe (Krakusi) – zorganizowane zostało w 1927 r. w powiecie łączycyckim, przez rtm. rez. Stanisława Młodzianowskiego. W oddziałach znaleźli się ochotnicy ze szkół średnich, a instruktorami byli podoficerowie kawalerii. Na podobieństwo krakusów łączycyckich, utworzone zostały podobne oddziały na terenie całego kraju – zob. J.S. Tym, *Przysposobienie Wojskowe Konne (1928–1939). Zarys dziejów, dokumenty i materiały*, Warszawa 2003.

⁸⁵ Tamże, s. 338.

W 1936 r. obchodzono uroczystość piętnastolecia 7. pal⁸⁶. Między rokiem 1936 a 1937 w pułku tym została przeprowadzona inspekcja przez gen. dyw. M. Norwida-Neugebauera. Kolega J. Gąsiorowskiego, jeszcze z dawnych lat działania w organizacjach niepodległościowych młodzieży, wystawił pozytywną opinię o kadrze dowodzącej, oficerach młodszych i podoficerach zawodowych pułku⁸⁷. Po dwóch latach od ostatniej inspekcji gen. M. Norwid-Neugebauer wystawił następującą opinię: „Wartość taktyczna duża, we współpracy z piechotą zgrany, pracuje ambitnie i ofiarnie. Na ostatniej szkole ognia wykazał zarówno taktycznie jak i technicznie duże wyrobienie polowe, wartość kadry dobra. Widać staranną opiekę na żołnierzami, koniem i sprzętem. Ambicje oddziałowe rozwinięte. Ogólnie oceniam 7. pal jako dobry”⁸⁸. Dokonał również oceny całej dywizji jako dobrego związku taktycznego, dodał również, iż widoczne są znaczące postępy w porównaniu do swojej ostatniej wizyty. Zaznaczył również, że w jednostce ma miejsce współpraca z artylerią i bronią pomocniczymi a także dyscyplina i prawidłowe wychowanie oficerów⁸⁹. Świadczy to o zaangażowaniu i ciężkiej pracy gen. J. Gąsiorowskiego nad podniesieniem wartości dywizji.

W sierpniu 1939 roku zbliżający konflikt było wyraźnie czuć. W marcu została przeprowadzona pierwsza mobilizacja kartkowa. Z końcem sierpnia 1939 r. do dowódców armii nadeszły pierwsze skonkretyzowane rozkazy. 29 sierpnia 1939 r. każdy z dowódców otrzymał rozkaz, w którym zawarte było polecenie „natychmiastowego ugrupowania swoich armii według zakładanego położenia wyjściowego”⁹⁰. Należy zaznaczyć, że dowódca 7. DP w miesiącach poprzedzających wybuch II wojny światowej zmagał się z poważnymi problemami zdrowotnymi. Dlatego też, wiele pracy i zaangażowania w organizację i przygotowanie dywizji włożył dowódca piechoty dywizyjnej 7. DP – płk dypl. K. Janicki. W okresie lipca i sierpnia 1939 r. z powodu operacji gardła, którą przeszedł gen. J. Gąsiorowski w szpitalu wojskowym, płk Janicki zastępował go w sprawowaniu funkcji dowódcy dywizji⁹¹. Groźba wybuchu wojny sprawiła jednak, że już 28 sierpnia – pomimo osłabienia i trudności w mówieniu – na własną odpowiedzialność opuścił szpital, ponownie obejmując dowództwo dywizji⁹².

7. DP została zmobilizowana w pierwszej kolejności wraz z innymi wielkimi jednostkami osłonowymi. W jej skład wchodziły: 25. pp, 27. pp, 74. pp, 7. Szwadron Kawalerii Dywizyjnej, kompania kolarzy nr 7, 7. pal, 7. dac i 7. zmot. bat.

⁸⁶ *W dniu święta pułkowego 7 p.a.l-u*, „Głos Częstochowski” 1936, nr 82, s. 1.

⁸⁷ P. Zarzycki, *7 Pułk Artylerii...*, s. 15.

⁸⁸ Tamże, s. 16.

⁸⁹ W. Kozłowski, dz. cyt., s. 52–53.

⁹⁰ M. Cieplewicz, T. Jurga, E. Kozłowski, Radziwończyk K., Ryżewski W., Rzepniewski A., Stawiecki P., *Polski czyn zbrojny w II wojnie światowej. Wojna Obronna Polski 1939*, red. E. Kozłowski, Warszawa 1979, s. 282.

⁹¹ A. Kurus, *7 Dywizja Piechoty*, [w:] *Wielka Księga Piechoty Polskiej 1918–1939*, red. K. Mijkowski, t. 7, Warszawa 2016, s. 92.

⁹² Tamże, s. 92; W. Kozłowski, dz. cyt., s. 445.

art. plot., kompania sztabowa, kompania ckm i broni towarzyszącej nr 41, 7. kompania telefoniczna, 7. baon saperów, plut. żandarmerii, plut. parkowy uzbrojenia, park intendentury, kompania sanitarna, szpital polowy, polowa kolumna dezynfekcyjno-kąpielowa, polowa pracownia dentystyczna, polowa pracownia bakteriologiczno-chemiczna, kolumny taborowe nr 401, 402, 403, 404, warsztat taborowy. Oddziałami przydzielonymi były: baon Obrony Narodowej „Kłobuck” I plut. 26. eskadry lotnictwa towarzyszącego i 7. zmot. bat. art. plot.⁹³

Stan liczebny 7. DP przed wybuchem wojny wynosił: 515 oficerów, 15 977 podoficerów i szeregowych, 6939 koni pociągowych, artyleryjskich oraz wierzchowych, 76 samochodów, 5976 kb Mauser wz. 98 oraz 10 521 kbk Mauser wz. 29, 92 kb ppanc., kal. 7.92 mm, wz. 35, 320 rkm Browning wz. 28 i 6 lkm wz. 08/1915 Maxim, 132 km wz. 30 Browning, 81 granatników 46 mm wz. 36 i 20 moździerz 81 mm Stokes-Brandt wz. 31, 27 dział ppanc. wz. 35, kal. 37 mm Bofors, 18 armat 75 mm i 24 haubice 100 mm, 3 armaty 105 mm wz. 13 oraz 3 haubice 155 mm wz. 17, 4 działa plot. kal. 40 mm wz. 36⁹⁴.

Gen. J. Gąsiorowski brał udział w pierwszej odprawie operacyjnej, zwołanej przez gen. A. Szyllinga 25 marca 1939 r, w sztabie Armii „Kraków”. Wówczas to, J. Gąsiorowski otrzymał instrukcję pisemną odnośnie przyszłych działań 7. DP. Miała zapewnić obronę północnego skrzydła Armii „Kraków”, tym samym zamknąć drogę w kierunku Warszawy. W związku z tym gen. J. Gąsiorowski zdecydował o rozłożeniu głównych sił dywizji w Częstochowie i okolicach co zapewniało osłonę centrum kraju. Strefą działań osłonowych dywizji był teren między granicą państwową a linią: Miedźno – Kłobuck – Wręczyca Wielka – Trzepizury – Konopiska – Woźniki. Jednocześnie zdecydował o wysunięciu czterech baonów piechoty oraz jednego baonu Obrony Narodowej „Kłobuck” i dwóch baterii artylerii na przedpole głównych pozycji obronnych, wyznaczając im zadanie podjęcia walki i opóźnianie nieprzyjaciela.

Przeciwnikiem 7. DP było 6 jednostek niemieckich: 1. i 4. DPanc oraz 4., 14., 31. i 46. DP. Siły niemieckie zostały rozmieszczone na linii: Byczyna–Pyskowie–Tworóg–Opole. Dywizje piechoty wspierane były przez 144 samoloty z dywizji lotniczej 4. Floty Powietrznej. Głównymi zadaniami postawionymi przed oddziałami niemieckimi było uderzenie na Kłobuck, Radomsko – później Piotrków Trybunalski i Warszawę jak również opanowanie przepraw na Wiśle oraz zniszczenie wojsk polskich na zachodniej części kraju. Jednostki niemieckie miały okrążyć 7. DP w rejonie Częstochowy. Niemcy stawiali na szybkie związki taktyczne, dywizje pancerne, lekkie i zmotoryzowane co zapowiadało prowadzenie walk w szybkim tempie⁹⁵.

1 września 1939 r. rozpoczęła się II wojna światowa. Wojna, która zmieniła losy całego świata. Polska jako pierwsze państwo przeciwstawiła się Niemcom

⁹³ L. Mastalski, dz. cyt., s. 346.

⁹⁴ T. Kryśka-Karski, *Piechota polska 1939–1945*, Londyn 1970, z. 1, s. 10.

⁹⁵ L. Mastalski, dz. cyt., s. 369–371; A. Kurus, *Czołgi na przedmieściach 7 Dywizja Piechoty w obronie Częstochowy 1–3 września 1939 roku*, Częstochowa 2014, s. 48–51.

prowadzonym przez Adolfa Hitlera. Żołnierze Wojska Polskiego, zdawali sobie sprawę z potęgi wroga i bardzo dobrego do konfliktu zbrojnego. Również gen. J. Gąsiorowski wiedział o ciężkim zadaniu swojej dywizji. Zdawał sobie sprawę z przeważającej siły wroga, jednak wraz z sztabem dywizji oraz żołnierzami do niej należącymi trwał na stanowisku, w celu stoczenia najcięższej walki w swoim życiu.

Po walkach stoczonych 1 września, gen. J. Gąsiorowski między godz., 16.00 a 17.00 przeprowadził odprawę dowódców oddziałów dywizji. Wówczas przedyskutowano aktualną sytuację, podsumowano dotychczasowe działania oraz zamiary i zadania na kolejne godziny walki. Ogólnie rzecz biorąc gen. J. Gąsiorowski, po pierwszym dniu walk uznał sytuację dywizji za dobrą w związku z przewidywanym rozwojem działań⁹⁶. 2 września oddziały 7. DP zajmowały główne pozycje na przedpolu Częstochowy⁹⁷. Od samego rana miasto pozostawało pod ostrzałem artylerii oraz bombardowaniem samolotów niemieckich⁹⁸. Na 2 września zaplanowano przeniesienie dowództwa dywizji do Olsztyna. Wieczorem 2 września 1939 r. dowództwo 7. DP zatrzymało się w leśniczówce na wschód od Złotego Potoku, która została chwilową siedzibą dowództwa dywizji⁹⁹.

Generał J. Gąsiorowski znalazł się w trudnej sytuacji, ponieważ już 2 września stało się jasnym, iż dywizja została osamotniona na polu walki w rejonie Częstochowy. Stało się tak z powodu wycofania się WBK w okolice Ostrów, gdzie 2 dnia wojny prowadziła zacięte walki z wrogiem. Po przejściu z okolic Kłobucka i Mokrej (w których 1 września stoczyła bohaterską walkę) i wycofaniu się za Wartę utworzyła się 50 km luka, której J. Gąsiorowski nie był w stanie w żaden sposób „załatać”. Wojska niemieckie rozpoczęły systematyczne oskrzydlenie 7. DP od północy i południa. Sytuację tę opisuje adiutant dowódcy II batalionu 27. pp. – por. Podlewski

[...] widać przez lornetki jak nieprzyjaciół pcha liczne swoje zmotoryzowane i pancerne oddziały w stronę stacji Kłomnice i Radomsko [...] jak się zdaje, chcą jak najszybciej osiągnąć rz. Wartę na płn, od Częstochowy i zająć przyczółki mostowe. [...] Prawie równocześnie mamy informacje, że nieprzyjacielskie oddziały kierują się na pld. Od Częstochowy w stronę wsi Janów i miasteczka Koniecpol. Jasne jest teraz, że nieprzyjaciół chcemy nas wziąć w potężne kleszcze, a potem okrążyć i zlikwidować [...] ¹⁰⁰.

W związku z położeniem w jakim znalazła się dywizja gen. A. Szylling między godz. 14:30 a 15:00 odbył rozmowę z Naczelnym Wodzem informując go o niebezpiecznej sytuacji 7. DP¹⁰¹. Marsz. E. Śmigły-Rydz zaproponował odwrót w kierunku na Koniecpol, jednak gen. A. Szylling uznał ten odcinek za wyjąt-

⁹⁶ A. Kurus, *Czołgi na przedmieściach...*, s. 111.

⁹⁷ Tamże, s. 127.

⁹⁸ P. Zarzycki, *7 Pułk Artylerii Polowej...*, s. 23.

⁹⁹ *Kampania wrześniowa 1939. Część druga. Przebieg działań od 1 do 8 września, t. 1, cz. 2*, [w:] *Polskie Siły Zbrojne w II wojnie światowej*, Londyn 1986, s. 244.

¹⁰⁰ A. Kurus, *Czołgi na przedmieściach...*, s. 146.

¹⁰¹ Tamże, s. 192.

kowo niebezpieczny do przeprowadzenia odwrotu i zdecydował się o wydaniu rozkazu odwrotu w kierunku na Janów¹⁰². Rozkaz informujący o wycofaniu oddziałów Armii „Kraków” na Janów do gen. J. Gąsiorowskiego dotarł między godziną 16:00 a 17:00. Wówczas, dowódca 7. DP o godz. 17:00, podczas odprawy dowódców pułków przekazał dokładne instrukcje informujące o rozpoczęciu marszu na wschód, w okolice Janowa. Planami J. Gąsiorowskiego i dowództwa Armii „Kraków” był zamiar zatrzymania wroga i dalsze wycofanie w kierunku Szczekocin¹⁰³.

Walki w dniu 3 września toczyły się do późnych godzin wieczornych. Niemcy zdołali rozproszyć 7. kompanię łączności oraz podzielili oddziały polskie na połowę, z czego każda z części pozostawała w izolacji. 7. DP znalazła się w bardzo złej sytuacji. Dowództwo dywizji zdecydowało jednak o obronie się w lesie cały dzień, aby ostatecznie przebić się na wschód. Około godziny 14:00 (3 września) gen. J. Gąsiorowski podjął próbę przebicia się w kierunku na Lelów przez teren niekorzystny dla czołgów¹⁰⁴. Wykorzystał do tego wszystkie siły dywizji, które miał do dyspozycji. Na początku przebijania się, J. Gąsiorowski z swoimi żołnierzami odnosił sukcesy – udało im się bowiem odrzucić niemieckich żołnierzy o 3–4 km. Jednak około godziny 16:00 nastąpił zwrot sytuacji za sprawą czołgów i samochodów pancernych. Oddziały 7. DP zostały zmuszone do wycofania się na skraj lasu, gdzie podjęły działania obronne.

Około godz. 5.00 do niewoli niemieckiej trafił płk dypl. K. Janicki, a około 10:30 dowódca dywizji gen. J. Gąsiorowski¹⁰⁵. Wieczorem 4 września, los dowódcy podzieliło ok. 4000 żołnierzy, 15 dział oraz sprzęt dywizji. Tego samego dnia około godz. 13:00, 2. DLek. rozbiła część taborów 7. DP¹⁰⁶. W „Kurierze Częstochowskim” zamieszczono informację, o pochwyceniu dowódcy dywizji wraz z oficerami sztabu na północny wschód od miejscowości Siedlec¹⁰⁷. Również prasa niemiecka rozpisywała się pochwyceniu do niewoli dowódcy 7. DP – z racji znajomości osoby generała jako szefa Sztabu Głównego WP oraz bliskiego współpracownika J. Piłsudskiego¹⁰⁸. Z zachowanych relacji niemieckich, oficer 2 DLek następująco zrelacjonował wydarzenia pierwszych dni września i pochwycenie jeńców:

w przepięknym parku, zobaczyłem wśród gromady jeńców generała, dowódcę 7. dywizji, z której oddziałami zmagaliśmy się w ciągu pierwszych trzech dni wojny. Muszę przyznać, że widok starego człowieka, z twarzą wykrzywioną grymasem bólu, sprawił mi zawód. Inaczej wyobrażałem sobie wodza tak wspaniale walczących żołnierzy¹⁰⁹.

¹⁰² Tamże, s. 192.

¹⁰³ L. Mastalski, dz. cyt., s. 391.

¹⁰⁴ P. Zarzycki, *7 Pułk Artylerii...*, s. 25.

¹⁰⁵ W. Kozłowski, dz. cyt., s. 128.

¹⁰⁶ L. Mastalski, dz. cyt., s. 395.

¹⁰⁷ *Jak wzięto do niewoli generała Gąsiorowskiego*, „Kurier Częstochowski” 1939, nr 6, s. 2.

¹⁰⁸ A. Kurus, *7 Dywizja Piechoty...*, s. 92.

¹⁰⁹ Tamże, s. 93.

Generał J. Gąsiorowski w obozach niemieckich przebywał 6 lat. W ciągu całego tego czasu, nadal bardzo chorował i znacznie podupadł na zdrowiu. Uzyskał numer obozowy 1/X A¹¹⁰. Był więźniem w oflagu IV B w Königstein. Następnie został przeniesiony do IV A w Hohenstein. Oba znajdujące się na terenie Saksonii. Współtowarzyszem niewoli był gen. Czesław Młot-Fijałkowski. Wszystkie wyżej wymienione przeniesienia dowódcy 7. DP miały miejsce jesienią 1939 r. Nie sposób jednak podać konkretnych dziennych dat owych transferów. Kolejnym „przystankiem” J. Gąsiorowskiego był oflag IV C w Colditz niedaleko Dreżna, który został przekształcony w międzynarodowy obóz karny. To właśnie przez to miejsce przewinęło się 13 generałów polskich. W 1941 r. gen. J. Gąsiorowski przebywał w oflagu VIII E w Johannisbrunn nad Morawicą. Obóz został zlokalizowany na terenie byłego sanatorium. Generałowie zostali przydzieleni do 2-3 osobowych pokoi. W tym obozie, polska generalicja miała szanse spotkania z generałami innych narodowości: Francuzami, Holendrami, Belgami oraz jednym Norwegiem. Jednym z uprzywilejowań tego oflagu była możliwość uprawy ogródków warzywnych przez jeńców¹¹¹.

Kolejnym z obozów, w którym więziony był gen. J. Gąsiorowski był oflag X A w Itzehoe (na północ od Hamburga). Kolejność obozów, w których przebywał generał jest ciężka do sprecyzowania. Należy zaznaczyć, że właśnie w tym obozie został naznaczony numerem obozowym 1/X A. Najprawdopodobniej J. Gąsiorowski trafił tam w 1940 r. I tu pełnił rolę starszego obozu, a na swojego zastępcę miał płk M. Jasińskiego. Przez liczne przeniesienia J. Gąsiorowskiego oraz warunki panujące w obozach – niskie temperatury, znaczne zawilgocenie budynków, ulewne deszcze w latach 1943–44, słabe wyżywienie (1100 kalorii dziennie – z czasem coraz mniej), kradzieże paczek z lekarstwami czy rzeczami codziennego użytku odbijały się na zdrowiu generała. Jego dotychczasowe problemy zdrowotne (astma, problemy z przetykiem) znacznie się pogłębiły¹¹². Niemiecki oflag VII A został wyzwolony przez 9. kompanie 9. Dywizji Pancerniej (I Korpus – 3. Armia generała George Pattona)¹¹³. Jeszcze przed wejściem alian-tów, niemiecki komendant obozu przekazał władzę w ręce gen. J. Rómmla, a następnie uciekł, pozostawiając wartowników. Ich zadaniem, z którego się wywią-zali, było wywieszenie białych flag. 29 kwietnia 1945 r. - to dzień odzyskania wolności przez gen. J. Gąsiorowskiego - wycieńczonego, w bardzo złym stanie zdrowotnym, ale wolnego¹¹⁴. Po odzyskaniu wolności gen. J. Gąsiorowski, w związku z złym stanem zdrowia, został skierowany przez Polski Czerwony Krzyż na leczenie do Francji. W ślad za generałem udała się jego żona – Helena Gąsiorowska. Na miejscu udało mu się zawiązać przyjaźń z Kazimierzem Woź-

¹¹⁰ D. Kisielewicz, *Oflag VII A Murnau*, Łąbinowice-Opole 1990, s. 179–180.

¹¹¹ W. Kozłowski, dz. cyt., s. 486.

¹¹² Tamże.

¹¹³ Tamże, s. 493.

¹¹⁴ Tamże.

nickim, który we Francji mieszkał od 1900 r. Ich spotkania często odbywały się w Bibliotece Polskiej w Paryżu. Podczas pobytu we Francji, J. Gąsiorowski utrzymywał też kontakt z generałami: Władysławem Bortnowskim i Kazimierzem Sawickim¹¹⁵.

Gen. J. Gąsiorowski podczas pobytu we Francji oddał się całkowicie swojej pasji naukowo-publicystycznej. Według W. Kozłowskiego był zaangażowany w idee rozwinęcia działalności Instytutu Józefa Piłsudskiego¹¹⁶. W marcu 1947 r. gen. J. Gąsiorowski wyjechał do Paryża¹¹⁷, gdzie zmarł 19 października 1949 r. w wieku 60 lat¹¹⁸. Jego ciało zostało pochowane na cmentarzu w Montmorency.

Postać gen. J. Gąsiorowskiego na kartach historii jest często pomijana lub niedoceniana. Zazwyczaj oceniany bardzo krytycznie, budzi negatywne emocje w czytelniku. Gdy zadamy sobie jednak trud zapoznania się z życiem J. Gąsiorowskiego, realiami panującymi w ówczesnym wojsku oraz funkcjonujące powszechnie przekonania o racji marsz. J. Piłsudskiego maluje nam się obraz człowieka bezradnego, niemającego wpływu na coraz to słabszy autorytet zajmowanego przez siebie urzędu. Marsz. J. Piłsudski będąc przekonany o konieczności utrzymania pełni władzy w swoich rękach, umniejszał wielkości funkcji szefa Sztabu Głównego, który stał się wówczas jedynie jego organem pomocniczym. J. Gąsiorowski zdając sobie sprawę z sytuacji w jaką został „wplątany” wytrwale i lojalnie służył u boku swojego wodza, nie zważając na swoją karierę wojskową i osobiste ambicje, które bez wątpliwości posiadał. Uważam, że był osobą niesamowicie dobrze wykształconą, posługującą się kilkoma językami. Jego umiejętności dyplomatyczne, były wysoko rozwinięte, a świadczą o tym liczne sytuacje, w których musiał się odnaleźć i zachować spokój jako przedstawiciel wojska II Rzeczypospolitej. Swoją pracowitością i determinacją zajął szczególne miejsce w najbliższym gronie marsz. J. Piłsudskiego, który zlecał mu zadania o dużej odpowiedzialności. Po tym, jak generał objął dowództwo nad 7. DP, wydawać by się mogło, iż była to degradacja na niższe stanowisko, J. Gąsiorowski nie przyjął tej wiadomości w taki sposób. Swą energię skierował w działania mające na celu ulepszenie i usprawnienie działania dywizji jako związku taktycznego. Chciał jak najlepiej przygotować ją, na wypadek wojny, co ostatecznie uczynił.

¹¹⁵ W. Kozłowski, dz. cyt., s. 496.

¹¹⁶ Instytut Józefa Piłsudskiego – pełna nazwa: Instytut Józefa Piłsudskiego w Ameryce Poświęcony Badaniu Najnowszej Historii Polski – jest to instytucja o charakterze archiwalno-naukowym, założona 4 lipca 1943 r., podczas trwającego drugiego Walnego Zgromadzenia Komitetu Narodowego Amerykanów Polskiego Pochodzenia w hotelu „Washington”. Zadaniem powstałej placówki było zorganizowanie autonomicznego ośrodka pracy naukowej, w której oprócz gromadzenia, przechowywania i badania dokumentów odnośnie Polski, zamierzano rozpocząć pracę popularyzacyjną, przedstawiającą prawdziwą, niezafałszowaną historię najnowszą Polski. – zob. Instytut Józefa Piłsudskiego <https://www.pilsudski.org/pl/o-nas/historia/47-historia-institutu-jozefa-pisudskiego-w-ameryce> [dostęp: 18.07.2019, godz. 09.24].

¹¹⁷ W. Kozłowski, dz. cyt., s. 496.

¹¹⁸ P. Stawecki, *Generałowie...*, s. 95.

Jako ostatni dowódca dywizji został wzięty do niewoli niemieckiej, ramię w ramię ze swoimi żołnierzami. Wydawać by się mogło, że była to klęska generała J. Gąsiorowskiego, ja jednak widzę w tym piękno honoru żołnierza polskiego, walczącego do samego końca. Po przeprowadzonej analizie planu operacyjnego na wrzesień 1939 r., należy stwierdzić, że 7. DP od samego początku wystawiona była na najcięższe walki a jej los z góry przesądzony. Zacięte walki jakie toczyła w Częstochowie i jej okolicach, świadczą o odwadze żołnierzy i ich dobrym przygotowaniu przez dowódcę.

Bibliografia

Źródła

Centralne Archiwum Wojskowe w Warszawie-Rembertowie, Kolekcja Akt Personalnych, sygn. I.480.161.

„Dziennik Personalny Ministerstwa Spraw Wojskowych” 1935, nr 10, s. 83.

„Dziennik Praw Królestwa polskiego” 1918, nr 1, poz. 1, „Monitor Polski” 1918, nr 41.

Jak wzięto do niewoli generała Gąsiorowskiego, „Kurier Częstochowski” 1939, nr 6.

W dniu święta pułkowego 7 p.a.l-u, „Głos Częstochowski” 1936, nr 82.

Opracowania

Bator J., *Wojna Galicyjska*, Kraków 2008.

Bułhak H., Stawecki P., *O dowódcach 7 DP w latach 1921–1939*, „Przegląd Historyczno-Wojskowy” 2011, nr 12 (63) /4 (237).

Cieplewicz M., Jurga T., Kozłowski E., Radziwończyk K., Ryżewski W., Rzepniewski A., Stawecki P., *Polski czyn zbrojny w II wojnie światowej. Wojna Obronna Polski 1939*, red. E. Kozłowski., Warszawa 1979.

Czubiński A., *Przewrót majowy 1926 roku*, Warszawa 1989.

Czy wiesz kto to jest?, red. S. Łoza, Warszawa 1938.

Encyklopedia Wojskowa, red. O. Laskowski, t. III, Warszawa 1933.

Garlicka A., *Zarzewie 1909–1920 wspomnienia i materiały*, Warszawa 1973.

Garlicki A., Stawecki P., *Przewrót majowy w Polsce w 1926 r.* Wybór dokumentów, „Wojskowy Przegląd Historyczny” 1997, nr 2.

Halbersztadt J., *Józef Piłsudski a mechanizm podejmowania decyzji wojskowych w latach 1926–1935*, „Przegląd Historyczny” 1983, nr 74/4.

Jędrzejko M., Puchała F., Szostak J., *Biogramy Szefów Sztabu Generalnego (Głównego) WP*, [w:] *Sztab Generalny (Główny) Wojska Polskiego 1918–2003*, red. T. Panecki, F. Puchała, J. Szostak, Warszawa 2003.

- Kampania wrześniowa 1939. Część druga. Przebieg działań od 1 do 8 września*, t. I, cz. 2, [w:] *Polskie Siły Zbrojne w II wojnie światowej*, Londyn 1986.
- Kisielewicz D., *Oflag VII A Murnau*, Łambinowice-Opole 1990.
- Kmieciak T., *Organizacja, struktura i funkcjonowanie Sztabu Generalnego WP w latach 1921–1928*, [w:] *Sztab Generalny (Główny) Wojska Polskiego 1918–2003*, red. T. Panecki, F. Puchała, J. Szostak, Warszawa 2003.
- Kozak Z., *Towarzystwo Obrony Przeciwgazowej 1922–1928*, „Bliuletyn Wojskowej Służby Archiwalnej” 2000, nr 23.
- Kozłowski W., *Generalski Konterfekt. Biografia zbiorowa dowódców częstochowskiej 7 Dywizji Piechoty 1921–1939*, Łódź 2007.
- Kronika powstań polskich 1794–1944*, Warszawa 1994.
- Kryśka-Karski T., Żurkowski S., *Generalowie Polski Niepodległej*, Warszawa 1991.
- Kryśka-Karski T., *Piechota polska 1939–1945*, Londyn 1970, z. 1.
- Kukiel M., *Dzieje Polski porozbiorowe 1795–1921*, Paryż 1983.
- Kuropieska J., *Wspomnienia dowódcy kompanii 1923–1934*, Warszawa 2014.
- Kurus A., *7 Dywizja Piechoty*, [w:] *Wielka Księga Piechoty Polskiej 1918–1939*, red. K. Mijakowski, t. 7, Warszawa 2016.
- Kurus A., *Czołgi na przedmieściach 7 Dywizji Piechoty w obronie Częstochowy 1–3 września 1939 roku*, Częstochowa 2014.
- Lipiński W., *Walka zbrojna o niepodległość Polski w latach 1905–1918*, Warszawa 1990.
- Mała encyklopedia wojskowa*, t. II, Warszawa 1970.
- Matczuk A., *General i bibliograf. Janusz Tadeusz Gąsiorowski*, „Przegląd Historyczno-Wojskowy” 2017, nr 1(259).
- Marszałek P. K., *Najwyższe władze wojskowe w systemie ustrojowym II Rzeczypospolitej*, Wrocław 2011.
- Mastalski L., *7 Dywizja Piechoty 1918–1939*, Częstochowa 2012.
- Myrek K., *Zarys Historii Wojennej 3-go Pułku Artylerii Polowej Legionów*, Warszawa 1928.
- Nałęcz T., *Polska Organizacja Wojskowa 1914–1918*, Wrocław 1984.
- Oberleitner S., *Polskie ordery, odznaczenia i niektóre wyróżnienia zaszczytne 1705–1990*, t. I, Zielona Góra 1992.
- Potkański W., *Polskich ruch paramilitarny na terenie Galicji przed wybuchem wielkiej wojny 1914*, „Kwartalnik Historyczny” 2009, r. CXVI, nr 2.
- Pytel J., „*Wiarus*” jako organ Komisji Wojskowej Tymczasowej Rady Stanu (1 I – 11 XI 1918), „Rocznik Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego” 1965, nr. 4/1, 134–140.
- Romeyko M., *Przed i po maju*, t. I, Warszawa 1976.
- Rybka R., Stepan K., *Rocznik oficerski 1939. Stan na dzień 23 marca 1939*, t. 29, Kraków 2006.
- Satora K., *Opowieści wrześniowych sztandarów*, Warszawa 1990.

- Stachiewicz J., *Działania zaczepne 3 armii na Ukrainie*, [w:] *Studia operacyjne z historii wojen polskich 1918–1921*, t. I.
- Stawecki P., *Słownik biograficzny generałów Wojska Polskiego 1918–1939*, Warszawa 1994.
- Stawecki P., *Struktury naczelnych władz wojskowych na przełomie lat 1918–1919*, [w:] *Rok 1918. Odrodzona Polska w nowej Europie*, red. A. Ajnenkiel, Warszawa 1999.
- Stawecki P., *Generałowie polscy w wojnie obronnej 1939 roku i ich dalsze losy wojenne: cz. 1*, „Przegląd Historyczno-Wojskowy” 2014, 15 (66) /2 (248).
- Tym J.S., *Przysposobienie Wojskowe Konne (1928–1939). Zarys dziejów, dokumenty i materiały*, Warszawa 2003.
- Wyszczelski L., *Rozwiązanie kwestii jeńców z wojny polsko – rosyjskiej 1919 – 1920 r. oraz repatriacja ludności cywilnej*, „Nowa Polityka Wschodnia” 2012, nr 1(2).
- Wyszczelski L., *Sztab Generalny (Główny) Wojska Polskiego w latach 1921–1939*, [w:] *Myśl wojskowa. 85 lat Sztabu Generalnego Wojska Polskiego 1918–2003*, red. J. Zieliński, Warszawa 2003.
- L. Wyszczelski, *Generalicja i kadra oficerska Sztabu Generalnego (Głównego) WP*, [w:] *Sztab Generalny (Główny) Wojska Polskiego w latach 1918–2003*, red. T. Panecki, F. Puchała, J. Szostak, Warszawa 2003.
- Zawiszanka Z., *Do historii Drużyn Strzeleckich*, „Niepodległość”, 1929–1930.
- Zarzycki P., *7 Pułk Artylerii Lekkiej*, red. A. E. Markert, z. 122, Pruszków 2000.
- ZET w walce o niepodległość i budowę państwa, szkice i wspomnienia*, red. T.W. Nowacki, Warszawa 1996.
- Żołnierze częstochowscy na froncie*, „Kurier Częstochowski” 1919, nr 64.

Strony internetowe

- Grendyszyński L., Mech W., *Prace Departamentów i Biur Tymczasowej Rady Stanu Królestwa Polskiego: wykonane lub przygotowane przez czas jej istnienia tj. od dnia 15 stycznia do 1 września 1917 roku*, http://bazy.oss.wroc.pl/kzc/wyniki_pl.php?RW-000211 [dostęp: 18.02.2019, godz. 11:08].
- Instytut Józefa Piłsudskiego <https://www.pilsudski.org/pl/o-nas/historia/47-historia-instytutu-jozefa-pisudskiego-w-ameryce> [dostęp: 18.07.2019, godz. 09.24].
- Kulka G., *Prawo a zwyczaj w wojsku, czyli historia niedoszedłego oficerskiego kodeksu honorowego z 1925 r.*, <https://pk.gov.pl/wp-content/uploads/2016/07/1leadaae1a57778db24959ec3642bc0a.pdf> [dostęp: 27.03.2019, godz. 18:46].
- Mastalski L., *Bohaterowie częstochowscy. Gen. brygady Janusz Gąsiorowski (17 VI 1889–19 X 1949)*, „Gazeta Częstochowska”, <http://www.gazetacz.com.pl/artukul.php?idm=797&id=21316>, [dostęp: 12.02.2019, godz. 13:17].
- Narodowe Archiwum Cyfrowe, Koncern Ilustrowany Kurier Codzienny – Archiwum Ilustracji, sygn. 1-W-109, *Pożegnanie gen. bryg. Janusza Gąsiorow-*

skiego odchodzącego z Głównego Inspektoratu Sił Zbrojnych <https://audio-vis.nac.gov.pl/obraz/58241/506008369ab71b70ea4e4a47fb2ab244/>, [dostęp: 12.02.2019, godz. 11:20].

Streszczenie

Niniejszy artykuł stanowi rys biograficzny gen. Janusza Gąsiorowskiego – dowódcy 7 Dywizji Piechoty w Częstochowie. Artykuł zawiera informacje o losach generała od najmłodszych lat – jego wykształceniu oraz zaangażowaniu w młodzieżową działalność niepodległościową m.in. w „Zarzewiu” czy Polskich Drużynach Strzeleckich. Kolejna część niniejszych rozważań dotyczy kariery wojskowej Gąsiorowskiego, w tym działalności w Polskiej Organizacji Wojskowej, udziału w wojnie polsko-rosyjskiej oraz zajmowaniu kolejnych stanowisk w strukturach Wojska Polskiego podczas dwudziestolecia międzywojennego. W artykule podkreślono okres działalności Gąsiorowskiego jako Szefa Sztabu Wojska Polskiego, oraz zajęcie w przededniu wojny stanowiska dowódcy 7 Dywizji Piechoty zlokalizowanej w Częstochowie. Ostatnia część artykułu została skupiona na wrześniowych walkach przeprowadzonych przez dywizję z gen. Gąsiorowskim na czele wraz z dostaniem się do niewoli i tułacznych losach więziennych generała, aż do momentu wyzwolenia. Niniejszy artykuł jest próbą przedstawienia osoby generała Gąsiorowskiego jako zaangażowanego wojskowego, który do ostatniego momentu walczył ramię w ramię ze swoimi żołnierzami.

Słowa kluczowe: wojsko polskie, życiorys, gen. Janusz Gąsiorowski, kampania wrześniowa, 7 dywizja piechoty.

Summary

Czestochowa General – biographical sketch of Janusz Gąsiorowski, commander of the 7th Infantry Division in Czestochowa

This article is a biographical sketch of General Janusz Gąsiorowski – commander of the 7th Infantry Division in Czestochowa. The article contains information about the fate of the general from his earliest years – his education and his involvement in youth independence activities, including “Zarzewie” and the Polish Rifle Squads. The next part of this discussion deals with Gąsiorowski's military career, including his activity in the Polish Military Organization, his participation in the Polish-Russian war and his occupation of successive positions in the structures of the Polish Army during the interwar period. The article highlights Gąsiorowski's period of activity as Chief of Staff of the Polish Army, and his occupation of the position of commander of the 7th Infantry Division located in Czestochowa on the eve of the war. The last part of the article was focused on the September battles carried out by the division headed by Gen. Gąsiorowski, along with the capture and the general's wandering prison fate until liberation. This article is an attempt to present the person of General Gąsiorowski as a committed military man who fought shoulder to shoulder with his soldiers until the last moment.

Keywords: Polish army, biography, General Janusz Gąsiorowski, September campaign, 7th Infantry Division.